

Runoja lukemaan

Runoissa kieltä käytetään
usein arkikielestä
poikkeavalla tavalla.

Runoissa kaikella on
merkitystä eikä
yhtä ainoaa
oikeaa
tulkintaa
ole

*Tarpeellisia
käsitteitä*



Sisäily

- säe
- säkeistö
- alkuointu
- loppuointu
- rytmi
- runon puhuja
- vertaus
- metafora
- personifikaatio
- toisto
- vastakohta-asettelu
- typografiset keinot
- ironia, liioittelu ja muu kumma



Runoihin liittyviä käsitteitä

Säe ja säkeistö

Runoissa ei ole rivejä vaan säkeitä, ja runo voi sisältää yhden tai useamman säkäreikästön. Esimerkiksi alla on kaksi säkeistöä Aleksis Kiven runosta. Kumpikin säkeistö koostuu kolmesta säkeestä

Tuonen lehto, öinen lehto!

Siell' on hieno hietakehto,

Sinnepä lapseni saatan.

Siell' on lapsen lysti olla,

Tuonen herran vaimolla

Kaitsea Tuonelan karjaa.

Loppusointu

Loppusointu on erityisesti perinteisissä runoissa käytetty keino. Esimerkiksi yllä siteeratussa Kiven runossa käytetään loppusointua alleviivatuissa kohdissa.

Alkusointu

Alkusointu tarkoittaa sitä, että sama äänne toistuu samassa säkeessä sanojen alussa. Esimerkiksi Kalevalassa ja muussa kansanrunoudessa käytetään runsaasti alkusointua (Vaka vanha Väinämöinen ...)



Rytmi

Perinteisen runon rytmi muodostuu runomitasta, jonka perustana on painollisten ja painottomien tavujen vaihtelu. Esimerkiksi Eino Leinon runossa Hyljätyn valitus rytmi jäljittelee hitaan kävelyn rytmiä

Hyljätyn valitus

*Illalla **kä**velin mä **kan**gasta **pit**kin,
kankaalta **kim**puksi **kan**ervia **kit**kin.*

Modernissa runossa rytmi on usein epäsäännöllisempi. Runon rytmistä saa parhaiten kiinni, kun kokeilee runon lukemista ääneen.

Runon puhuja

Sitä, jonka äänellä runossa puhutaan ja jonka kautta runoilija sanoo sanottavansa sanotaan runon puhujaksi. Puhuja ei ole sama asia kuin runoilija, vaan puhuja on runoilijan luoma hahmo tai ”ääni”. Runon puhuja voi esiintyä runossa minämuodossa. Tai sitten runon puhuja voi kuvata havaintojaan osallistumatta runon kuvaamaan tilanteeseen.

Vertaus ja metafora

Runoissa käytetään runsaasti erilaisia kielikuvia kuten vertauksia ja metaforia. Tyypillisessä vertauksessa verrataan kahta asiaa tai ilmiötä kuin tai niin kuin -konjunktion avulla.

/--/ Lumi niin kuin matala eläin liikkuu,
nurkkiin pesii /--/(Eeva-Liisa Manner)

Metafora puolestaan on vertausta tiiviimpi ja monimerkityksisempi kielikuva, eräänlainen kätkeyty vertaus. Siinä kaksi kuvaa tai asetetaan suoraan rinnakkain, ja se merkitsee enemmän kuin suoraan sanoo.

/--/ Tyttö ei näe varpaitaan
kun hän astuu matolle
kuunvalo aaltoilee ikkunasta.
Tyttö, unen silmä.

Hannele Huovi

Personifikaatio

Personifikaatio on kielikuva, joka tarkoittaa sitä, että elottomalle luonnolle annetaan inhimillisiä ominaisuuksia.

/--/ Syyslehdet tanssivat teillä,
tuuli pelloilla valittaa. /--/

Eeva-Liisa Manner

Toisto

Runoissa käytetään usein paljon toistoa. Kannattaakin miettiä, mitä asioita toistetaan ja millaisia merkityksiä tai sävyjä toisto tuo runoon.

Vastakohta-asettelu

Runoihin rakentuu usein erilaisia vastakohta-asetelmiä. Niitä ei useinkaan sanota suoraan, vaan ne pitää hoksata lukea ikään kuin rivien välistä. Usein käytettyjä vastakohtapareja ovat esimerkiksi ihminen - luonto, ihminen - kone, elämä - kuolema. Vastakohta-asettelun avulla on usein mahdollista päästä käsiksi runon teemaan.

Typografiset keinot

Typografiset keinot tarkoittavat sitä, miten teksti on ladottu sivulle. Niin sanotuissa kuvarunoissa teksti muodostaa itsessään kuvan.

Varsinaisia kuvarunoja tavallisempaa on, että jotkut säkeet tai säkeen osat on ladottu muusta runosta poikkeavalla tavalla. Silloin kannattaa aina miettiä, millaisia merkityksiä poikkeamaan liittyy.

Sunnuntaina

Varpuset puhuvat

arkipäivä asioita

sunnuntaina

alahuuli unohtuu auki /--/

Hannele Huovi

36.
UAS HEIDELBERGENSE,
 Anno Christi nati 1589, & tribus sequentibus mirifice
 non minus quam magnifice constructum,
 I N
ILLVSTRISSIMO
 RVM PRINCIPVM ET DOMI-
 NORVM, DOMINI IOANNIS CASI-
 MIRI, ADMINISTRATORIS (BEATI,) ET
 Domini Friderici III, Electoris, Comi-
 tum Palatinorum ad Rhenum, vtri-
 usque Bauariæ Ducum &c. me-
 moriam & laudem sempiternā
 Carmine Elegiacō tum ar-
 tificiose, tum verè de-
 scriptum per
*ANTONIUM PRÆTORI-
 um Lippianum VVestphalum, Ec-
 clesiastem Tutelheimii,*
 Anno Virginiei partus 1595. mense Octobri.
 1. Pet. 2. 17.
 Deum time: Regem cole.
 HEIDELBERGAE,
 Apud heredes Smeimanni.
 MDCXCV.

Kuva: Wikimedia Commons

[Toinen esimerkki kuvarunosta](#)

Ironia, liioittelu ja muu kumma

Kuten kirjallisuudessa ylipäättänsäkin myös runoissa saatetaan käyttää ironiaa, liioittelua ja runot saattavat sisältää kummallisia asioita ja asioiden yhdistelmiä. Näistä kummallisuuksista kannattaa ottaa ilo irti ja pohtia, mitä niillä pohjimmiltaan halutaan sanoa.

Lähteet

http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ai/ai2/4_runo_kirjallisuuden_lajina/0102_rytmi?C:D=1464610&m:selres=1464610

Annamari Saure & Kari Levola: Runo vieköön -opas, Lukukeskus 2009